

צג. כמה שופרות היו במקדש ולמה היו משמשות?

שלש עשרה שופרות היו במקדש והיה כתוב עליהם: (1) 'תקלין חדתינ' – שקלים חדשים של שנה זו. מי שלא הביא באדר מביא בכל שעה שירצה ונותן לשופר זה]; (2) 'תקלין עתיקין' [למי שלא שקל אשתקד]; (3) 'קנינין' [המתנדב תורים, מביא מעות לשופר זה]; (4) 'גוזלי עולה' [למתנדב בני יונה]; (5) 'עצים' [המתנדב עצים נותן מעות לשופר זה]; (6) 'לבונה' [למתנדב לבונה להקטרה]; (7) 'זהב לכפורת' [למתנדב זהב, נותן מעות בשופר זה ולוקחים מהן זהב לכלי שרת הקרויים 'כפורי זהב'. רש"י]; (8-13) ששה שופרות שכתוב עליהם 'נדבה' [לקיץ המזבה. לכל בית אב המשמש יום אחד בשבוע היה שופר משלו. ותקנו לכל בית אב שופר כדי שלא יבואו לידי מריבה בשל חלוקת העורות. או כדי שלא יתעפשו המעות, ריבו להן שופרות (מנחות קז: חזקיה ור"ח)]. וזעירי אמר: כנגד פר ועגל ואיל וכבש גדי ושעיר. בר פדא אמר: כנגד הפרים והאילים והכבשים והשעירים והמותרות והמעה (שם). ע"ע בפירוט במנחות קז].

לדברי רבי יהודה לא היו שופרות לקיני חובה, שמא נדע שמת אחד מהמביאים מעות לחטאת ונמצאו דמי חטאות המתות מעורבים בשופר, הלכך שני השופרות של 'קנינין' ו'גוזלי עולה' היו עולות נדבה בלבד. וחכמים (בשקלים ט, א) חולקים וסוברים ששופר 'קנינין' הוא של חובה; אחד עולה ואחד חטאת, ואילו 'גוזלי עולה' – עולות נדבה.

כמה ראשונים מפרשים 'זהב לכפורת' – ריקוע פחים ציפוי ל'בית הכפורת' דהיינו קדש קדשים
(עפ"י רמב"ם, ריב"א, ריטב"א).

דף נו

צד. א. הלוקח יין מהכותים ערב שבת עם חשכה ואינו יכול להפריש תרומות ומעשרות כעת – האם יש לו תקנה כדי לשתותו בשבת?

ב. מהו דין 'ברירה' שנחלקו בו התנאים?

א. הלוקח יין מבין הכותים ערב שבת עם חשכה [קודם שגזרו על שתיית יינם. או במטהר יינו. ע' בראשונים] ואין יכול להפריש תרומות ומעשרות כעת (כגון שאין לו כלים (רש"י). או בין השמשות שאין מעשרים בו את הודאי. עפ"י תוס'), עומד ואומר: שני לוגים [מתוך מאה] שאני עתיד להפריש – הרי הם תרומה. עשרה (לאו דוקא אלא מעט פחות. תוס') – מעשר ראשון. תשעה – מעשר שני. ומיחל (רש"י: מחלל. תוס': מתחיל. או: מוהל במים, כלומר שותתו שתיית קבע) ושותה מיד. דברי רבי מאיר. רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אוסרים.

מבואר בגמרא שרבי מאיר סובר 'יש ברירה'; אפשר לברר הדבר למפרע על ידי הפרשה שלאחר זמן. וגם אינו חושש שמא יבקע הנוד ולא יגיע לכלל הפרשה. והתנאים החולקים סוברים אין ברירה [ועוד טענו לרבי מאיר, גם לדברין שיש ברירה, מדוע אינך חושש שמא יבקע הנוד].

א. כנזכר, לפרש"י יכול לחלל את המעשר-שני כעת הגם שלא הפרישו עדיין [ויש שפרשו בדעת רש"י שקבע מקום למעשר, בדרומו או בצפונו – לכן יכול לחללו. ריב"א. עתו"י]. אבל התוס' הוכיחו שאי אפשר לחלל מעשר שני כל עוד לא קבע לו מקום [וכן פסק הרמב"ם. מעשר שני ד, ז]. ועוד, אי אפשר לשתותו ע"י חילול ללא הפרשה כי כל שלא הגיע לבסוף לכלל הפרשה הרי זה טבל, אלא משייר את כל המעשרות ומפרישם לאחר השבת ואחר כך מחלל.

ב. כתבו תוס': מדובר בלוקח טבל ודאי [שהכותים חשודים על מכירת טבל לאחרים], אבל הלוקח פירות מעם הארץ, דין אחר לו:

א) אינו צריך להפריש תרומה גדולה, כי ע"ה אינם חשודים על כך.
ב) פירות דמאי אפשר להפריש מהם בשבת מאחר שקרא שם בערב שבת [ולכן יכול לשתות את המעשר-ראשון בשבת, למ"ד מותר לזרים, או לכו"ע – אם הוא לוי], מה שאין כן בטבל ודאי, אין יכול להפריש בשבת הגם שקרא שם. וגם חייב ליתן המעשר ללוי.
ג) בדמאי יכול לקבוע לו מקום בין השמשות, לומר מעשר שני בדרומו או בצפונה, אבל בודאי אין קובע לו מקום, כי קביעת מקום כמוה כהפרשה שאסורה בין השמשות בטבל ודאי. ואולם מהרמב"ם (מעשר ט,ה) מבואר שאם אין לו פנאי, מותר גם בטבל-ודאי לקרוא שם בין השמשות, ולהפריש בשבת.

ב. נחלקו תנאים האם יכול אדם לעשות דבר שחלותו אינה מבוררת עתה ותתברר לאחר זמן למפרע; רבי אומר: יש ברירה. ורבי יהודה אומר: אין ברירה. [כן נוקטים בסוגיתנו. ואולם במקום אחר (ע' גטין כה-כו עירובין לו-לו) נחלקו בשיטתו אמוראים].

א. נידון 'ברירה' שייך רק במקום שחלות הדבר מותנה בברירתו, אבל דבר שיכול לחלו ללא שיבורר, כגון במכירה ומתנה ונדר – חל אעפ"י שאינו מבורר לדברי הכל (שו"ת הרשב"א ח"ב פב. וע"ע עונג יום טוב קסו אודות קידוש שתי הלחם מתוך ארבע, שהואיל ולא אכפת לו אלו לחמים יתקדשו – חל אעפ"י שאין ברירה. וכע"ז בחדושי הגר"ר בנגיס ח"ב ס,ה בבאור התוס' במנחות עה: וע"ש פ. ד"ה הפריש ובצ"ק).

ב. יש אומרים שבמקום שאין צריך בירור למפרע אלא די בבירור שמכאן ולהבא, הכל מודים שיש ברירה [יתכן אפילו באופן שרוצה שיחול מעכשיו] (ע' בקצוה"ח סא סק"ג שהראה בזה מחלוקת הראשונים. וע"ע שערי ישר ג,כב; חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב ס,ה. [ולכאורה נראה שלמ"ד אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ודאי מועיל גם בדבר שאינו מבורר עתה ויתברר לאחר זמן [כסברת קצוה"ח סא סק"ג, אלא שמדבריו נראה שנקט בפשיטות שחל אף למפרע ושונה מיד, וזה צ"ע מנין, שאין ללמוד זאת מהקנאת דשבל"ע]).

ג. אם בזמן חלות הדבר היה מוחלט ומבורר, אעפ"י שעדיין אינו ידוע לאדם העושה – לדברי הכל חל הדבר ואין כאן שאלת 'ברירה', וכפי שנתבאר בגמרא בדין המערב על הספק אם כבר בא חכם. ואפילו לא הוברר הדבר בשעת העשייה אלא בשעת חלותו, כגון שבשעה שהניח העירוב עדיין לא בא חכם אלא בבין השמשות (ע' אבני נזר אה"ע שסה,ח).

ד. יש שאמרו שאם עושה הדבר כעין תנאי, אין שייכת בו שאלת ברירה. ואולם התוס' הסכימו למה שכתב רש"י שכל תנאי שאין בידו לקיימו ובשעת ההתנאה הדבר מסופק – באנו לשאלת 'ברירה'.

ה. כלל גדול הוא שאין שייך לומר 'ברירה' בדבר שהוכר איסורו ואחר כך נתערב אלא בדבר שאיסורו נולד בתערובת (תוס' תמורה ל. ועוד).

ו. יש מהאמוראים הסוברים לחלק בין תולה בדעת אחרים – שיש ברירה, לתולה בדעת עצמו – שאין ברירה (אב"י ורב מרשיא ורבינא גטין כה. וכ"כ התוס' בדעת רב אליבא דרבי יהודה, ובדעת רב יוסף אליבא דר"ש). ויש שאין מחלקים בדבר (רבא בגטין. וכ"כ התוס' בדעת רבי יוחנן. וע' תו"ח).

ויש מחלקים בין דבר המתברר ע"י פעולת האדם – שאין ברירה, לדבר המתברר מאליו כגון בירידת גשמים או מיתה (עפ"י תור"פ בדעת רבי יוסי).

ז. התוס' כתבו להוכיח שאפילו רבי מאיר ורבי יהודה הסוברים 'ברירה' (לדעת כמה אמוראים), זהו רק כשמברר דבריו ומתנה כן בפירוש אבל בלאו הכי אין אומרים 'הוברר הדבר למפרע', כגון

באחים שחלקו נכסי מורישם, אין אומרים הוברר למפרע שמה שהגיע לחלקו היה שלו מעיקרא, וכמו שמבואר בסוגיתנו שלרבי יהודה לא היו קני חובה כי שמא מעורב בהם דמי חטאות המתות ואין מועיל בירור על ידי כהן – מאחר ולא התנה כן בפירוש (עתו"י בשם הר' אלחנן; תוס' עירובין לו).

ועוד כתבו (בעירובין ד"ה רבי יוסי) לחלק לדעת רבי יוסי בין מצב שודאי יוברר אחר כך לכאן או לכאן [כגון אם ירדו גשמים אם לאו] – שיש ברירה, ובין מצב שיתכן ולא יבוא הדבר לידי בירור [כגון בלוקח יין, שלא יבוא לידי הפרשה כלל]. ואין הדבר מוסכם (ע' קצוה"ח סא סק"ג). ח. לפי הסבר אחד בתוס', אף אם נוקטים 'אין ברירה' – חל הדבר באופן לא מבורר, כגון בקריאת שם תרומה שלא בריר מקומה, הריהי מעורבת בתוך הפירות [עכ"פ כשיש שיריים ניכרים]. (וכן י"א בדעת רש"י בחולין יד. ובדעת הריטב"א יבמות כג: – ע' בשיעורי ר' שמואל קדושין נא. וכן י"א בדעת התוס' ב"ב פז: (ע"ש אילת השחר). וע"ע חזו"א דמאי טז, ט)

ט. יש מקום לומר שאפילו לדעת האומרים אין ברירה, זהו רק לענין שנסמוך על הברירה להקל, אבל לחומרא חוששים (עפ"י ר"ן בעירובין בבאור קושית הגמרא שם 'אלא מעתה...'). ולפי זה בדין 'שני לוגין' אם עבר והפריש, חלה תרומה לחומרא אף לרבי שמעון.

י. להלכה, כמה ראשונים כתבו שיש ברירה אף בדאורייתא (רבנו תם בספר הישר – חדושים שיא ומובא בראשונים [אבל בתוס' תמורה ל. ובר"ן נדרים מה: הביאו בשם ר"ת שפסק אין ברירה]; תורי"ד. וכן מבואר בתוס' תמורה ל. ובשו"ת הרשב"א ח"ב פב ובר"ן נדרים מה: בשם ר"י. וע' באו"ז הל' ע"ז רי).

ויש אומרים רק בדרבנן (עפ"י רמב"ם מעשרות רפ"ז תרומות א, כא עירובין ח, ז יו"ט ה, כ; וכן נראית דעת הר"ף ב"ב; שו"ת הרשב"א ח"ב פב ובספרו עבודת הקדש בית נתיבות ה, ר"ן נדרים מה: ועוד. ופירש הר"ן פ"ג דגטין) הטעם מפני שהדבר ספק להלכה, הלכך יש להחמיר בשל תורה ולהקל בדרבנן).

[ודבר שיעיקרו מדאורייתא – ע' רעק"א שכתב הוכיח מסוגית הגמרא שכל ששרשו דאורייתא אין בו ברירה (וכסברת התוס' בד"ה מאן). ואולם הכס"מ (מעש"ש ד, טו) נקט שמעשר בזה"ז אומרים בו 'ברירה'. וע"ע שער המלך עירובין ח, ז (דף יד ע"ג); שו"ת ר"י מסלוצק יד.

ודבר שיש לו נפקותא דאורייתא, יש אומרים שגם לגבי הלכות דרבנן אין ברירה – ע' שפת אמת שבת פב: שו"ת ר"י מסלוצק יד עמ' עז.

יש אומרים שבמעשר בהמה שספקו להקל, אף בשל תורה אומרים 'אין ברירה' מפני שהדבר ספק (עפ"י בית שמואל קלא סק"ד בדעת הרמב"ם).

ויש מי שפסק אין ברירה [אף מדרבנן, וכן אף לקולא בדין תורה] (עפ"י ראב"ן הל' גטין; רש"ל). ע' פרישם נוספים בעירובין לו-לו.

דפים נו – נז

צה. כיצד סדר ההזאות שבהיכל על הפרוכת בחטאות הפנימיות שביהכ"פ ושל העולם דבר?

כהן גדול ביום הכפורים, כשם שמזה לפני לפני כן מזה בהיכל (וכן יעשה לאהל מועד), תחילה מדם הפר ואחר מדם השעיר – אחת למעלה ושבע למטה. עומד כנגד הארון מבחוץ [וכשאין ארון, עומד כנגד מקומו. עפ"י מנחות כו סע"ב] ומזה על הפרוכת, ולא עליה ממש אלא כנגדה. רבי אלעזר ברבי יוסי אומר: אני ראיתיה ברומי והיו עליה כמה טיפי דמים של פר ושעיר יום הכפורים. (לשיטתו צריך שהדמים יגעו בפרוכת. עפ"י תוס' ישנים וריטב"א).